

SMART VILLAGE – A CATALYST OF THE SUSTAINABLE RURAL DEVELOPMENT

PAMETNO SELO - KATALIZATOR ODRŽIVOG RURALNOG RAZVOJA

BORZAN, Zeljka; IVANKOVIC, Darija & FILIPOVIC, Zvonimir

Abstract: Rural areas of the European Union and the Republic of Croatia are facing the negative demographic trends. The paper analyzes the concept of smart villages based on the use of modern technologies with the aim of protecting the environment, economic and social development and social inclusion of the rural population. The concept of smart villages is a new challenge for sustainable rural development and a new direction for the Common Agricultural Policy in the future.

Key words: smart villages, sustainable rural development, CAP, digitalization, economic and social development

Sažetak: Ruralna područja Europske unije i Republike Hrvatske suočavaju se s negativnim demografskim trendovima. U radu se analizira koncept pametnih sela temeljen na korištenju modernih tehnologija s ciljem zaštite okoliša, gospodarskog i društvenog razvoja te socijalne uključenosti ruralnog stanovništva. Koncept pametnih sela novi je izazov za održivi ruralni razvoj i novi smjer Zajedničke poljoprivredne politike u budućem razdoblju.

Ključne riječi: pametna sela, održivi ruralni razvoj, ZPP, digitalizacija, gospodarski i socijalni razvoj

Authors' data: Borzan, Željka, v. pred. dr. sc., Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru, Županijska 50, Vukovar, zeljka.borzan@vevu.hr; Ivanković, Darija, v. pred. mr. sc., Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru, Županijska 50, Vukovar, darija.ivankovic@vevu.hr; Filipović, Zvonimir, mag.oec, PIK Vrbovec, Ulica gospodarske zone 20, Antunovac, zvonimir.filipovic@pik-vrbovec.hr

1. Uvod

Koncept pametnih sela novi je smjer Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije i odgovor na negativna demografska kretanja ruralnih područja. „Pametna sela su zajednice u ruralnim područjima koja koriste inovativna rješenja za poboljšanje svoje fleksibilnosti, gradeći ih na lokalnim snagama i mogućnostima. Oslanjaju se na participativni pristup razvoju i implementiraju svoju snagu za poboljšanje svojih ekonomskih, socijalnih i/ili okolišnih uvjeta uz mobiliziranje rješenja koje nude digitalne tehnologije.“ [1]

Globalno tržište i uvozna ovisnost pokazala je potrebu promjene strategije gospodarske politike posebno poljoprivredne politike i promjenu politike ruralnog razvoja. Korištenje digitalnih tehnologija ukazalo je na nove mogućnosti organiziranja tržišta hrane, što je i najvažnija posebnost ruralnih područja, strateška važnost poljoprivrede kao proizvođača hrane, izvora dohotka i zaposlenja što se posebno istaknulo u vremenu pandemije s restriktivnim mjerama.

2. Demografska i ekonomska obilježja

U 2018. godini svega je 29,1% stanovništva Europske unije živjelo u ruralnim područjima. [2] U Republici Hrvatskoj živi 47,6 ruralnog stanovništva. Osnovne karakteristike ruralnog stanovništva Europske unije i Republike Hrvatske ukazuju na negativna demografska obilježja kao što su: veći rizik od siromaštva i socijalne isključenosti, lošija kvaliteta zdravstvene zaštite, ranije napuštanje sustava obrazovanja, lošiji stambeni uvjeti (osim veličine stambenog prostora), niski stupanj korištenja digitalnih tehnologija, depopulacija i senilizacija ruralnih sredina. [3] Poljoprivredna djelatnost nije samo prehrana stanovništva, već i očuvanje ruralne zajednice dobrobiti životinja, očuvanje životne sredine i okoliša. Poljoprivredna djelatnost u Republici Hrvatskoj uvozno je ovisna i nesamodostatna. U ukupnom broju zaposlenih u Republici Hrvatskoj poljoprivrednici čine udio od 2,6%.

Nositelji poljoprivredne proizvodnje su obiteljska poljoprivredna gospodarstva (poslove obavljaju uglavnom članovi obitelji, neplaćena radna snaga) koja u strukturi uloženog rada u 2018. godini čini 91,4%. BDV primarnih djelatnosti, poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, u 2018. godini u iznosu od 11,2 milijarde kuna čini 3,6% bruto dodane vrijednosti hrvatskog gospodarstva. Promatrano po proizvodima najveći doprinos u vrijednosti poljoprivredne proizvodnje Republike Hrvatske u 2018. godini daju: kukuruz, krmno bilje, vino, goveda, svinje, mlijeko i pšenica koji u ukupnoj vrijednosti čine 56,8%. Vrijednost vanjskotrgovinske razmjene poljoprivredno-

prehrambenih proizvoda u 2018. godini čini 13,5% vrijednosti ukupne robne razmjene Republike Hrvatske. U razmjeni poljoprivredno-prehrambenih proizvoda najvažniji hrvatski partneri su države članice Europske unije i države članice CEFTA-e. [4]

3. Zajednička poljoprivredna politika

Kroz Zajedničku poljoprivrednu politiku i politiku ruralnog razvoja u razdoblju od 2014. do 2020. godine jedno od osnovnih ciljeva bili su poticanje konkurentnosti poljoprivrede, osiguranje održivog upravljanja prirodnim resursima i klimatskim promjenama i postizanje uravnoteženog teritorijalnog razvoja ruralnih područja, uključujući stvaranje i očuvanje radnih mjesta. Sljedeće strukturno razdoblje od 2021. do 2027. godine preko Europske mreže za ruralni razvoj i LEADER program usmjerava koncept Pametnih sela kroz bottom-up pristup oblikovanja poljoprivrednih politika nacionalnih država uvažavajući posebnosti i specifičnosti svakog područja domicilne države.

3.1. Koncept pametnih sela

Koncept pametnog sela relativno je nova inicijativa za podizanje kvalitete života ruralnog stanovništva. Osnovna pretpostavka „pametnog sela“ temelji se na sinergiji novih tehnologija i tradicije, upotrebi novih ICT rješenja kombinirajući najbolje aspekte urbanog i ruralnog načina života osiguravajući uravnoteženi i održivi razvoj. [5] Prema EU Action for Smart Villages Europske komisije, koncept pametnog sela polazi od teritorijalne specifičnosti, oslanjanja se na tradicionalne i nove mreže i usluge temeljene na boljoj upotrebi znanja uz digitalne, telekomunikacijske tehnologije i inovacije. Digitalizacija i inovacije omogućavaju viši standard i kvalitetu života, dostupnije javne usluge građanima, bolje iskorištavanje resursa, manji utjecaj na okoliš i nove mogućnosti stvaranja novih proizvoda, efikasnijih procesa, kvalitetnije tržište i poboljšane procese. Poseban je naglasak na ulaganje u infrastrukturu, razvoj poslovanja, posebno ljudski kapital.

Pametno selo podrazumijeva sveobuhvatnu sinergiju i sudjelovanje građana, lokalne zajednice i ostalih dionika te razvijanje vještina e-pismenosti, pristup svim javnim uslugama, posebno e-zdravstvu uz implementaciju inovacija i rješenja za brigu o okolišu, primjeni kružnog gospodarstva na poljoprivrednom otpadu, posebno promociji poljoprivrednih proizvoda podržanih ICT-om uz specijalizaciju poljoprivredno-prehrambenih projekata i turističko-kulturnih aktivnosti. Prema dostupnim podacima ruralna područja skoro su upola manje (47%) pokrivena širokopojanim Internetom od urbanih središta. [6] Prvenstveno je potrebna

digitalizacija i širokopojasni Internet kako bi se pomoću digitalne tehnologije umrežila ruralna područja i implementiranim inovacijama podigla kvaliteta života. Nesamodostatnost poljoprivredne proizvodnje u Republici Hrvatskoj te velika uvozna ovisnost hrane i energenata zahtijeva nove koncepte i rješenja.

3.2. Primjeri dobre prakse

Dobra praksa u Europskoj uniji određena je Akcijskim planom za pametna sela 2017. godine te je izdvojeno 3,3 milijuna eura za pripremu inicijative i implementacije koncepta pametna sela na pilot projektu za razvoj 10 pametnih sela. Primjeri dobre prakse usmjereni su na specifična područja pojedine ruralne zajednice. U Republici Hrvatskoj izdvajamo projekt „Znanjem do toplog doma“ kojem je cilj uspostava usluge energetske savjetovanja i podizanja energetske učinkovitosti socijalno osjetljivog ruralnog stanovništva. Drugi projekt usmjeren na osnaživanje mladih AgroYouth i poticanje nezaposlenih mladih osoba na bavljenje poljoprivredom i pokretanjem vlastite poljoprivredne proizvodnje. [7]

Najbolji primjer u vrijeme restriktivnih mjera zbog COVIDa 19 je samoorganiziranje OPGova u distribuciji poljoprivredno-prehrambenih proizvoda potrošačima i brzo organiziranje dobavnih lanaca, što pokazuje visoku fleksibilost poljoprivrednika, spremnost za nove izazove te uključenost u gospodarski, društveni i socijalni razvoj. Posebnost pametnog sela je upravo bottom-up pristup u kojem ruralna zajednica zajedničkim snagama detektira i kreira smjernice razvoja, dinamiku razvoja uz korištenje digitalnih mogućnosti i stvaranje kružnog gospodarstva uz sinergiju svih članova uže i šire zajednice. Mogućnosti financiranja predviđeni su iz politike ruralnog razvoja te u okviru kohezijske politike, kao i iz nacionalnih država i samofinanciranja.

4. Zaključak

Novonastala pandemija ukazala je na manjkavosti dosadašnjeg globalnog gospodarstva. Nesamodostatnost poljoprivredne proizvodnje i uvozne ovisnosti u Republici Hrvatskoj, izazov je i prilika promjeni poljoprivredne politike. Koncept pametnih sela temelje se na kružnom gospodarstvu, korištenju novih tehnologija i inovacija, stvaranju novih oblika tržišta i korištenju svih javnih servisa s naglaskom na znanje i bottom-up pristup. Također, predstavljaju jedan od rješenja zaustavljanja negativnih demografskih kretanja, vraćanja mladih u ruralna područja i njihovo osnaživanje.

Izazovi svjetskog i hrvatskog gospodarstva u novim okvirima vraćaju primarne i sekundarne djelatnosti u prvi plan, kao najvažnije strateške odrednice. Pametna sela novi su koncept održivog razvoja ruralnih područja koja će predstavljati spoj tradicije i novih ICT rješenja, samodostatne i samoodržive ruralne zajednice koje će u sinergiji s lokalnom zajednicom i ostalim dionicima biti katalizator održivog ruralnog razvoja.

5. Literatura

- [1] Smarth Villages Portal, European Network for Rural Development (2019), *Dostupno na:* <https://digitevent-images.s3.amazonaws.com/5c0e6198801d2065233ff996-registrationfiletexteditor-1551115459927-smart-villages-briefing-note.pdf> *Pristup:* 16.03.2020.
- [2] Urbani i ruralni život u EU, Eurostat, (2020), *Dostupno na:* <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200207-1> *Pristup:* 16.03.2020.
- [3] Statistics on rural areas in the EU, Eurostat (2017), *Dostupno na:* https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_rural_areas_in_the_EU#Main_statistical_findings *Pristup:* 23.03.2020.
- [4] Zeleno izvješće, Ministarstvo poljoprivrede (2018). *Dostupno na:* https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/poljoprivredna_politika/zeleno_izvjesce/2019_11_13_Zeleno%20izvjesce2018.pdf *Pristup:* 18.04.2020.
- [5] Holmes, J.; Thomas, M., (2015). Introducing the Smart Village Concept, *Dostupno na:* <https://greengrowthknowledge.org/sites/default/files/downloads/resource/The%20International%20Journal%20on%20Green%20Growth%20and%20Development%2C%20Volume%201%2C%20Issue%202.pdf#page=84> *Pristup:* 30.03.2020.
- [6] EU Action for Smart Villages, European Commission (2017). *Dostupno na:* https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/rur-dev-small-villages_en.pdf *Pristup:* 23.03.2020.
- [7] Maletić, I.; Japunčić, T. et. All (2018). Vodič kroz europske politike i izvore financiranja za razvoj ruralnih područja i izgradnju ruralnih sela, *Dostupno na:* https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_pametno_selo_web *Pristup:* 23.03.2020.

Photo 010. Reflesija / Reflection